

Do Not Go Gentle into That Good Night: The Death of Moses in the Torah and the Midrash

Burt Visotzky

1.	Deuteronomy (Devarim) 32:48-52	1
2.	Deuteronomy (Devarim) 34:5-8	1
3.	Midrash Mishle Ch. 14	2
4.	Elisabeth Kübler-Ross, <i>On Death and Dying</i> (1969)	5

*This source sheet was prepared for **A Day of Learning for Our Hostages** on September 30, 2024, a day of learning together as a community to honor the shloshim of the six hostages murdered in August, show solidarity with the hostages still in captivity, and call on the Israeli government and the international community to prioritize their return.*

Rabbi Burton Visotzky, PhD is Appleman Professor of Midrash and Interreligious Studies Emeritus at JTS. There, he directs the Milstein Center for Interreligious Dialogue. Visotzky also serves as the Louis Stein Director of the Finkelstein Institute for Religious and Social Studies. He is a member of the Council on Foreign Relations and a past officer of the International Jewish Committee on Interreligious Consultations.

The Shalom Hartman Institute is a leading center of Jewish thought and education, serving Israel and North America. Our mission is to strengthen Jewish peoplehood, identity, and pluralism; to enhance the Jewish and democratic character of Israel; and to ensure that Judaism is a compelling force for good in the 21st century.

Shalom Hartman Institute of North America
475 Riverside Drive, Suite 1450
New York, NY 10115
212-268-0300
info@shalomhartman.org | www.shalomhartman.org

1. Deuteronomy (Devarim) 32:48-52

<p>⁴⁸That same day <i>Adonai</i> said to Moshe, ⁴⁹“Go up into the ‘Avarim Range, to Mount N’vo, in the land of Moav across from Jericho; and look out over the land of Kenaan, which I am giving the people of Israel as a possession. ⁵⁰On the mountain you are ascending you will die and be gathered to your people, just as Aaron your brother died on Mount Hor and was gathered to his people. ⁵¹The reason for this is that both of you broke faith with me there among the people of Israel at the M’rivat-Kadesh Spring, in the Tzin Desert; you failed to demonstrate my holiness there among the people of Israel. ⁵²So you will see the land from a distance, but you will not enter the land I am giving to the people of Israel.”</p>	<p>וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצְם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: עֲלֵה אֶל־הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה הַר־נֹבֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרֵחוֹ וּרְאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֻחֲזָה: וּמֵת בְּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה עָלֶיהָ וְהֵאָסַף אֶל־עַמִּיךָ בְּאֶשְׁר־מֵת אַהֲרֹן אַחִידְךָ בְּהָר הַהוּר וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּיוֹ: עַל אֲשֶׁר מָעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִירְיַת קַדְשׁ מִדְּבַרְצֶן עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדְשִׁיתֶם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כִּי מִנְגִיד תִּרְאֶה אֶת־הָאֶרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: {פ}</p>
---	--

2. Deuteronomy (Devarim) 34:5-8

<p>⁵ So Moshe, the servant of <i>Adonai</i>, died there in the land of Moav, as <i>Adonai</i> had said. ⁶ He was buried in the valley across from Beit-P’or in the land of Mo’av, but to this day no one knows where his grave is. ⁷ Moshe was 120 years old when he died, with eyes undimmed and vigor undiminished. ⁸ The people of Israel mourned Moshe on the plains of Moav for thirty days; after this, the days of crying and mourning for Moshe ended.</p>	<p>וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עַבְד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל־פִּי יְהוָה: וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִל בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוֹלֵבֵית פְּעוֹר וְלֹא־יָדַע אִישׁ אֶת־קִבְרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה: וּמֹשֶׁה בְּרִמָּאָה וְעֵשְׂרִים שָׁנָה בָּמָתוֹ לֹא־כָהֵתָה עֵינָיו וְלֹא־נָס לָחָה: וַיִּבְכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מֹשֶׁה בְּעַרְבַת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְכִי אֶבְל מֹשֶׁה:</p>
--	---

3. Midrash Mishle Ch. 14

<p>A. Rabbi Abbahu said: Come see how hard it was at the hour of Moses, our master's departure from the world. For when God told him: Your time has come to depart the world, Moses began to scream and cry. He asked God: Master of the Universe, Was it for naught that I labored? Was it for nothing that I worked like a horse for Your children? Now, shall my finale be the grave? My end as dust? If You could see it my way, may You afflict me with suffering but don't hand me over to the pangs of death. (Of this David spoke,) <i>God, afflict me with suffering, but give me not unto death</i> (Ps. 118:18).</p>	<p>אמר ר' אבהו בא וראה כמה היא קשה שעת פטירתו של משה מן העולם, שבשעה שאמר לו הקב"ה הגיע זמנך ליפטר מן העולם, התחיל צווח ובוכה לפני הקב"ה, ואומר רבון כל העולמים לשוא יגעתי, לשוא רצתי כסוס לפני בניך, ועכשיו סופי ליקבר ואחריתי לעפר, אלא אם אתה רוצה, טוב לי שתיסרני ביסורין ואל תמסרני ביד מלאך המות, עליו אמר דוד יסור יסרני יה ולמות לא נתנני (תהלים קיח, יח),</p>
<p>God said to him: Moses, I have taken an oath that one sovereignty may not overlap another by even a hair's breadth. Thus far, you were king over Israel; now is the time for Joshua to be sovereign over them.</p>	<p>א"ל הקב"ה משה שבועה היא מלפני שאין מלכות נוגעת בחברתה טפח ואפילו נימה, עד כאן היית מלך על ישראל [ועכשיו הגיע שעתו של יהושע שיהא מלך על ישראל],</p>
<p>Moses answered God: Master of the Universe, in the past I was the master and Joshua my disciple. Now I'll be his disciple and he shall be my master; just don't let me die!</p>	<p>השיב משה ואמר רבש"ע עד כאן הייתי רב ליהושע, והוא היה לי לתלמיד, עכשיו אני אהיה תלמיד, והוא יהי לי לרב, ולא אמות, א"ל הקב"ה אם אתה יכול לעשות כן עשה,</p>
<p>God said: If you can do it, go right ahead.</p> <p>B. Moses immediately went to Joshua's door, where he stood in service upon Joshua - posture bowed, arms crossed. It completely escaped Joshua's sight that it was our master, Moses, standing in service upon him.</p>	<p>מיד הלך משה לפתחו של יהושע [ועמד על ראשו של יהושע], קומתו כפופה, ושתי ידיו כפותות, ונעלם מעינו של יהושע שמשה רבינו עומד עליו,</p>
<p>As was their custom, the Israelites rose early to pay their respect at Moses' door, but they did not find him. They asked:</p>	<p>השכימו ישראל לפתחו של משה כמו שהיו רגילים בכל יום ויום, ולא מצאו אותו, אמרו משה היכן הוא, אמרו השכים לפתחו של יהושע, הלכו</p>

<p>Where can Moses be? And were told: He rose early to pay his respects at Joshua's door. So, they went and found Joshua seated and Moses, our master, standing in service upon him. They asked: Joshua, Joshua, what is this you have done? Moses, your master, stands in service upon you, his posture bowed, his hands crossed!</p> <p>Joshua's eyes were opened, and he noticed it was Moses standing in service upon him. Immediately Joshua prostrated himself before Moses and wept: Father! Father! Master! Master! Father - in that you raised me since I was a child, Master - who has taught me wisdom.</p> <p>C. The sons of Aaron stood on Moses' right and Joshua on his left. They asked him: Our master, Moses, what have you done? He replied: Leave me be, thus has God told me, Do this for Joshua that you not die!</p> <p>Rabbi Shmuel bar Nahmani quoted Rabbi Yohanan: At that moment all Israel sought to stone Joshua to death but for the pillar of cloud which interposed between them. They then said to Moses: Conclude the Torah for us! But the traditions were forgotten by Moses and he did not know what to answer them.</p> <p>At this failure Moses fell to his face and said: Master of the Universe, <i>My death is better than my life</i> (Jonah 4:3). When God saw that Moses reconciled himself to death, God eulogized him: It is written, <i>Who will stand up to Me for this nation of wicked, who will stand watch for Me on behalf of this nation of evildoers</i> (Ps. 94:16)? Who will stand up to Me in the</p>	<p>ומצאו את יהושע שהוא יושב, ומשה רבינו עומד עליו, אמרו לו, יהושע מה זאת עשית, משה רבך עומד עליך קומתו כפופה וידיו כפותות,</p> <p>ונתפקחו עיניו של יהושע וראה משה רבינו עומד עליו, באותה שעה נשתטח לו יהושע לפניו, בכה ואמר אבי אבי רבי רבי שגדלני מנעורי ורבי שלימדני חכמה</p> <p>בני אהרן מימינו יהושע משמאלו, אמרו לו רבינו משה מה זאת עשית, אמר להם הניחוני, כך אמר לי הקב"ה עשה כך ליהושע ואל תמות</p> <p>אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן באותה שעה בקשו כל ישראל לרגום את יהושע באבנים אילולי שירד עמוד הענן והפסיק בינו לבין ישראל</p> <p>אמרו ישראל למשה סיים לנו את התורה, נשתכחו המסורות ממשה, ולא היה יודע מה להשיב, והיה משה נכשל ונופל על פניו ואמר רבש"ע טוב מותי מחיי</p> <p>כיון שראה הקב"ה שהשלים נפשו למות, קשר עליו מספד, שנאמר מי יקום לי עם מרעים (תהלים צד טז), מי יקום לישראל בשעת כעסי, ומי יעמוד במלחמת בני, ומי יבקש עליהם רחמים, ומי יתיצב לי עם פועלי און, בשעה שישראל חוטאים לפני,</p>
---	--

wars of My children when they sin before Me?

The angel Michael came and bowed before the Almighty. He said before God; Master of the Universe, Moses was Yours in life, so he is Yours in death. God responded: I lament not for Moses but for Israel, for many was the time that they sinned and he stood and prayed and abated My wrath, as it is said, *God would have destroyed them but for Moses, God's chosen one, who stood in the breach and assuaged God's anger from its destroying fury* (Ps. 106:23).

D. They came and said to Moses: The moment for your departure from the world has arrived. He said to them: Israel, my children, forgive me for all that I have troubled you. They answered: Our master, Moses, you are forgiven, you are forgiven. Then they said to him: Moses, forgive us for all that we have angered you. He told them: My children, you are forgiven, you are forgiven.

They came and told him: But half a moment remains for you to depart the world. He took his two hands and folded them upon his heart. He then wept and said; Surely my two hands which received the Torah from the mouth of the Almighty will now fall to the grave.

They came and said to him: The moment for your departure from this world is ending. At that moment Moses cried out mightily to God. He said: Master of both Worlds, if You take my soul in this world, will You return it to me in the Coming Future?

באותה שעה בא מיכאל ונשתטח לפני הקב"ה ואמר רבון העולמים בחייו שלך הוא, ובמותו שלך הוא, א"ל על משה איני בוכה, אלא על ישראל אני בוכה, שכמה פעמים חטאו ישראל לפני, ועמד לפני בתפלה, והסיר חרון אפי, דכתיב ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית (תהלים קו כג)

אמרו לו למשה הגיע הרגע שאתה נפטר בו מן העולם, אמר להם לישראל בני מחלו לי על כל צער שצערתי אתכם, אמרו לו רבינו מחול לך, והם אמרו לו רבינו מחול לנו על כל כעס וכעס שכעסנוך, אמר להם בני מחול לכם

באו ואמרו לו הגיע חצי רגע שאתה נפטר מן העולם, נטל שתי ידיו והניחן על לבו, והיה בוכה ואומר ודאי שתי ידי שקבלו התורה מן הגבורה הן נופלות בקבר, באו ואמרו לו הגיע סוף הרגע שאתה נפטר מן העולם, באותה שעה צווח צוחה גדולה לפני הקב"ה, ואמר רבון העולמים אם אתה נוטל ממני נשמתי בעולם הזה, שמא תחזירה לי לעתיד לבא, א"ל הקב"ה כשם שהיית ראש על כלם בעולם הזה, כך אתה עתיד להיות ראש על כלם לעתיד לבא.

<p>God answered: <i>By your life!</i> Just as you were the head of them all in this world, so will you be in the Coming Future, as it is said, <i>He comes as the head of the people</i> (Deut. 33:21). Why so? Because of the righteousness he performed for Israel, as it is said, <i>He has done the righteousness of God, and His judgments with Israel</i> (Deut. 33:21). Rabbi Nehemiah explained: What did he do? He taught them Torah, laws, and righteousness.</p>	<p>וכל כך למה בשביל שעשה צדקה עם ישראל, שנאמר ויתא ראשי עם צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל (דברים לג כא)</p>
---	---

4. Elisabeth Kübler-Ross, *On Death and Dying* (1969)

Elisabeth Kübler-Ross, *On Death and Dying* (1969), wrote of the “Five Stages of Grief.” Those stages are 1) denial, 2) anger, 3) bargaining, 4) depression, 5) acceptance.